

İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ'NDEN DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NA İBRAHİM BEDRETTİN ELMALI (1903-1994)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet BULUT
Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Öz geçmişi

İbrahim Bedrettin Elmalı, 1903'te Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğdu. Babası Ali Efendi, annesi Naciye Hanım'dır. Sekiz yaşındayken annesini, on dört yaşındayken de babasını kaybetti. İlk mektebi memleketinde tamamladıktan sonra dayısı, ulemadan Muhammed Hamdi Yazır'ın desteğiyle 1916'da İstanbul'a gelerek Dârülhilâfeti'l-Âliyye Medresesi'ne girdi. 1919'da bu medresenin ibtida-i harîç, 1923'te de ibtida-i dâhil kısmını bitirdi. 1928'de de Dârülfünun İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Bilahare bir müddet de Mekteb-i Hukuk'a devam etti.

Elmalı, resmî memuriyetinden önce ücretli olarak 13 Ekim 1927-7 Kasım 1931 tarihleri arasında İstanbul Hayderî Hüseyin Dede Camii ve Haseki semtindeki Şirmerd Çavuş Camii (Bu camiler, 1950'li yıllardaki imar faaliyetleri çerçevesinde yıkılmış olmalıdır) müezzinliği; 8 Kasım 1931-25 Haziran 1932 tarihleri arasında İstanbul Sankt Georg Avusturya Lisesi ve

Ticaret Okulu ilk kısım vekil Türkçe öğretmenliği ve 24 Kasım 1932-30 Nisan 1934 tarihleri arasında da İstanbul Beyoğlu Bulgar Okulu vekil Türkçe ve Yurt Bilgisi öğretmenliği görevlerinde bulundu. O yıllardaki uygulama gereği, 1934-1935 yıllarında birinci defa, 1942-1944 yıllarında da ikinci defa askerlik görevini yerine getirdi. İlk askerlik görevinden sonra kısa bir süre daha (2 Mayıs-12 Aralık 1935) İstanbul Beyoğlu Bulgar Okulu Türkçe ve Yurt Bilgisi öğretmenliğine devam etti.

İstanbul Müftülüğü'ndeki İlk Vazifesi

İbrahim Bedrettin Elmalı, İstanbul Müftülüğü'ndeki ilk resmî görevine 19 Aralık 1935'te Müftülük katibi olarak başladı. Bu görevini, ikinci kez silah altına alındığı 28 Ağustos 1942 tarihine kadar sürdürdü. 28 Mart 1944'te terhis olduktan sonra İstanbul Müftülüğü'ndeki vazifesine tekrar başladıysa da buraya devam etmedi. İsteği üzerine 11 Mayıs 1944'te Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne naklen tayin edildi. 1944-1953

yılları arasında sırayla, Vakıflar Umum Müdürlüğü, Başbakanlık Arşiv Umum Müdürlüğü ve Çalışma Bakanlığı'nda çeşitli görevlerde bulundu. Yaklaşık on yıl aradan sonra 30 Kasım 1953 tarihinde Üsküdar müftüsü olarak Diyanet teşkilatına geri döndü. Sekiz yıl süre ile Üsküdar müftüsü olarak görev yaptı. Ömer Nasuhi Bilmen'in Diyanet İşleri Başkanlığı'na tayini üzerine Bekir Haki Yener'den sonra İstanbul Müftülüğü'ne bir süre vekalet etti. 8 Aralık 1961'de de asil olarak İstanbul müftülüğüne getirildi. Bu göreve, fiilen 20 Aralık 1961 tarihinde başladı. 15 Haziran 1963 tarihini taşıyan Başkanlık onayı ile İstanbul Müftülüğü'nden emekli edildi ve yerine dersiamdan Şükrü Eren atandıysa da Bakan emriyle bu işlem iptal edildi.¹

İbrahim Bedrettin Elmalı'nın İstanbul müftüsü olduğu yıllarda müftülüğün personel sayısı son derece azdır. Kadro, müftü, bir müftü yardımcısı, 2 müsevvit, bir müftü katibi ve 19 vaizden oluşmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Görevine Getirilmesi

Elmalı, İstanbul müftüsü iken, 7 Ekim 1965'te, 1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilat kanunuyla ihdas edilmiş olan Personel Dairesi'nin ilk başkanı olarak tayin edildi. Kısa bir süre sonra da, Bakanlar Kurulu'nun 9 Aralık 1965 tarih ve 6/5619 sayılı Kararnamesi ile Diyanet İşleri Başkanlığı'na tayin edildi. Buna göre Elmalı, Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Diyanet İşleri başkanı olmaktadır. Bu görevde bir yılını bile tamamlamadan, Bakanlar Kurulu'nun 11 Ekim 1966 gün ve 6/7162 sayılı kararı ile emekliye sevk edildi.² İstanbul (1969-1973) ve Afyon (1973-1977) Milletvekili olarak iki dönem Parlamento'da görev yaptı. Milletvekilliği sonrasında Finike'ye yerleşerek ömrünün kalan kısmını burada geçirdi. Finike'de, 5 Aralık 1994 gecesi, kıldığı teheccüd namazının ardından evinde ruhunu teslim etti. Finike İlçe Mezarlığı'na defnedildi.

Merhum Elmalı, hiç evlenmemiştir. Yayımlanmış herhangi bir kitap veya makalesi bulunmamaktadır.

Kişiliği

İbrahim Bedrettin Elmalı, dinî yükseköğrenimini Cumhuriyet dönemi eğitim kurumlarından olan Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nde yapmış ilk İstanbul müftüsü ve ilk Diyanet İşleri başkanıdır. Ayrıca Elmalı, Ömer Nasuhi Bilmen'den sonra, İstanbul müftüsü olarak vazife alıp, bilahare Diyanet İşleri reisliğine getirilen ikinci şahıstır.

Elmalı, seleflerinden Ahmet Hamdi Akseki, Ömer Nasuhi Bilmen gibi, dinî meselelerde otoriter, telif sahibi, yüksek dinî eğitim kurumlarında ders okutmuş bir âlim oluşuyla değil; görevli bulunduğu bütün kurumlarda ve bilhassa Üsküdar ve İstanbul müftülükleri sırasında çalışkanlığıyla, disipliniyle, idarî mevzuata vukufuyla temayüz etmiş bir kişidir. Başka bir ifade ile yetenekli bir bürokrat oluşuyla öne çıkmıştır. Üsküdar müftüsü iken şahsına yapılan birtakım ithamlara cevap verirken

söylediği, “Türkiye’de mevcut müftüler arasında beş on tane muameleye aşına kimse varsa onlardan birisinin de ben olduğumu göğsümü gere gere söyler ve iddia edebilirim”³ şeklindeki ifadesi, onun bu özelliğine işaret etmektedir. Ayrıca, Devlet Arşivi’nde çalışmak üzere Başvekâlet’e yazdığı 31 Ekim 1944 tarihli dilekçesinden onun Arapça ve Farsça bildiğini, “eski yazıların muhtelif çeşitlerine âşına” olduğunu, tarihî eserleri ve arşiv kuyudatını tetkike heves ve merakının bulunduğunu öğreniyoruz.

Henüz otuzlu yaşlarında iken yakalandığı ve uzun süre mücadele ettiği tüberküloz hastalığı, bazen onun aylarca görevinden uzak kalmasına sebep olduğu gibi, bu durum onu derinlikli ilmî faaliyetlerden de alıkoymuş olabilir.

Sankt Georg Avusturya Lisesi Memurin defterindeki kaydı

Memurin defter									
Muallim veya memurun ismi ve unvanı	Mahall Veladeti (Y) Tarih	Polizinin ismi	Muallim veya memurun maaşı	Scholarstonschein nevi ve derecesi	Memuriyet maaşları	İsmail ad beyanları	Memuriyet veya muallimlik nevi	İsmail ad beyanları	İsmail ad beyanları
No. 1. İbrahim Bedrettin Elmali	1919	1919	1919	1919	1919	1919	1919	1919	1919
									

Memuriyeti boyunca mal-mülk edinmemiştir; nitekim dosyasındaki bir kayıtta kendisi hakkında bilgi verilirken, "nafakası üzerine vacip olan kimseler" ve "emlak-servet" sütunlarının karşısına “yoktur” kaydı düşülmüştür.

Dönemi ve Maruz Kaldığı Sıkıntılar

İbrahim Bedrettin Elmali’nın müftülük ve reislik görevlerinde bulunduğu 1950’li ve 1960’lı yıllar, siyasi iktidarların Diyanet teşkilatına müdahalelerinin yoğun olduğu, reis ve müftülerin zaman zaman tezyif, tahkir ve tehdide maruz kaldıkları yıllardır. Bilhassa üst düzey görevlere hem atamalarda hem de bu görevlerden uzaklaştırmalarda birtakım tavassutlara, politik tasarruflara sıkça rastlanmaktadır. 1960’dan 1966’ya kadar yedi yıl içerisinde tam yedi kişinin Diyanet İşleri Başkanı olarak tayin edilip kısa süre sonra bu görevden uzaklaştırılmaları, bunun en çarpıcı örneğidir. Bir müftü ve Diyanet İşleri Başkanı olarak İbrahim Elmali da bu tür müdahalelere maruz kalmış kişilerin başında gelir. Şöyle ki:

Elmali’ya İstanbul müftülüğü ve dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı yolunun açılmasında Üsküdar Müftülüğü’ne getirilişi bir dönüm noktasıdır. Hocanın Üsküdar Müftülüğü’ne atanmasından önceki son görevi Çalışma Vekâleti Kâğıt İşleri Müdürlüğü birinci sınıf mümeyyizliğidir. Bu görevde iken, 24 Eylül 1953 tarihli bir dilekçe ile Diyanet İşleri Başkanlığına başvurarak Başkanlıkta herhangi bir göreve atanmasını talep etmiştir. Bu talepten iki ay kadar sonra, izinde olan dönemin Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu’na Başvekâlet Müsteşarı Salih Korur’un vekalet ettiği bir

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Özlük ve Yazı İşleri:

Konu:

Ankara / / 196

KARAR

1 - 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanunla ihdas edilen 1750 lira maaşlı Personel Dairesi Başkanlığına, İstanbul Müftüsü İbrahim Elmali’nın 1750 lira maaşla terfian atanması uygun görülmüştür.

2 - Bu kararı Başbakan yürütür.

CUMHURBAŞKANI

F-1 Ekim 1965

Başbakan

030 11 1 14 28 18

sırada, Başkanlık Zat İşleri Müdürlüğüne kendisine önce İstanbul Adalar Müftülüğü teklif edilmiş; ancak sonuçta, Mekki Üçışık'ın Kadıköy Müftülüğü'ne naklen tayini ile açılan Üsküdar Müftülüğü'ne atanmıştır. Elmalı, müftülüğe tayininin ileri sürüldüğü şekilde, Başkanın bilgisi dışında ve hemşehrisi olduğu ileri sürülen Zat İşleri müdürünün himayesiyle yapıldığı iddiasını reddetmiştir. Ancak, İbrahim Bedrettin Elmalı'nın hem Üsküdar ve İstanbul Müftülüğü'ne ve hem de Diyanet İşleri Başkanlığı'na getirilişlerinde birtakım müdahale ve tercihlerin olduğu bilinen bir vakıadır. Ne var ki, Elmalı'yı reisliğe getiren siyasî irade, maalesef onun rahatça çalışmasına, hizmet etmesine, icraatta bulunmasına imkân tanımamıştır. En acısı da yine politik mülahazalarla, rencide edici tarzda ve olaylı bir şekilde reislikten uzaklaştırılmış

olmasıdır. Şunu da belirtelim ki, Elmalı'ya reva görülen politik baskılar, Diyanet İşleri Başkanlığı görevinden alınışındaki haşin üslup, halkın dikkatinden kaçmamış ve insanımız bu tavra medenice tepkisini göstermiştir. Nitekim bu süreçte, çıktığı bir yurtdışı gezisini tamamlamasına bile fırsat verilmeden baskı ile hocanın geri çağırılmasından haberdar olan Ankaralıların, buna tepki olarak Elmalı'ya büyük teveccüh göstermeleri ve buna nişane olmak üzere kendisini havaalanında coşkulu bir konvoyla karşılayıp şehre kadar sevgi ve hürmet gösterileri arasında Başkanlık binasına kadar uğurlamaları, Başkanlık tarihinde belki de ilk defa karşılaşılan bir hadise olmuştur. Nihayet görevden alındığında da, görevine iade edilmesi için Başbakanlığa yüzlerce mektup ve telgraf gönderilmiştir.⁴

İbrahim Elmalı'nın Antalya Finike'deki mezarı.

DİPNOTLAR

- ¹ Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Hasan Hüsnü Erdem'dir.
- ² Diyanet İşleri Başkanı olarak Elmalı ve görevi sırasında Başkanlıktaki gelişmeler konusunda bkz. Mehmet Bulut, "Dönemleri ve Öne Çıkan Hizmetleriyle Diyanet İşleri Başkanları: İbrahim Bedrettin Elmalı", Diyanet Aylık Dergi, sy. 248 (Ağustos 2011), s. 52-55. Sözü edilen ifadenin yer aldığı dilekçe, Elmalı'nın özlük dosyasında yer almaktadır.
- ³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)'nda bunlardan 161 adedi bulunmaktadır (BCA, 30.1.0.0/23.135).

KAYNAKÇA

- İbrahim Bedrettin Elmalı'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki özlük dosyası.
- "Yeni Diyanet İşleri Başkanımız İbrahim Bedreddin Elmalı", Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, V (1966), sayı: 1-2, s. 3-6.
- "İbrahim Bedrettin Elmalı", Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilat Albümü: 1924-1989, Ankara 1989.
- Mehmet Bulut, "Dönemleri ve Öne Çıkan Hizmetleriyle Diyanet İşleri Başkanları: İbrahim Bedrettin Elmalı (1903-1994)", Diyanet Aylık Dergi, sayı: 248 (Ağustos 2011), s. 52-55.